

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Стела Константинова Ангова

УНСС, катедра „Медии и обществени комуникации“

Научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ (онлайн медии)

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление **3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика - Вътрешна политика)**

Автор на дисертационния труд: Теодора Марио-Алексова Георгиева

Тема на дисертационния труд: „СОЦИАЛНИ ФУНКЦИИ НА РАЗСЛЕДВАЩАТА ЖУРНАЛИСТИКА“

Научен ръководител: проф. д-р Луливера Кръстева

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед на Ректора на СУ РД 38-224/18.06.2020

1. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Структура, обем. Представеният за публична защита дисертационен труд е с общ обем 485 с., от които 344 с. основен текст. Съдържа 6 приложения. Състои се от увод, три глави и заключение. В библиографията са посочени 286 източника, което показва изключително отговорно отношение към предварителното проучване на научната литература и експертните публикации по темата на дисертацията. В работата се вижда и перфекционистки поглед към анализа и синтеза на събрания информационен материал. Резултатите от изследването са визуализирани чрез 5 авторови таблици и 16 графики.

Събран и анализиран е голям обем емпиричен материал – **1238 публикации за 25-годишен период (1992-2016)**. Използвани са различни изследователски методи (количествени и качествени) - дедуктивен, аналитичен, сравнителен метод, контент-анализ, дълбочинни интервюта (15 на брой). Всеки подход дава възможност да се надгражда текста. Например първите три метода (дедуктивен, аналитичен,

сравнителен) позволяват още в първата глава да бъде представена оригинална интерпретация на теоретични постановки. Разбира се, те са добре използвани и в другите две приложно-аналитични глави. Показателите за изпълнение на контент-анализа са подробно разписани и дават яснота относно начина на провеждането му (с. 7).

Коректно са посочени ограниченията в обхвата на изследването – от гледна точка на изданията, време (най-ранният период е 1992 г., като при различните издания началният и крайният период имат разминаване, при някои посоченото време е времето на излизане) и рубрика („Разследване“, която с наименованието си реферира пряко към темата на дисертационния труд).

Фокусът е поставен върху разследващи практики в печата във вестниците „Стандарт“, „168 часа“ и „Преса“ и списанието „Тема“, но авторът успява да включи с примери още много медии – печатни и електронни.

Актуалност на темата. Дисертацията разглежда състоянието на разследващата журналистика в България за последните 25 години от гледна точка на нейните социални функции. Още в увода авторът конкретизира актуални проблеми – загуба на доверието към четвъртата власт в България, настъпили дефицити в разследващата журналистика. Този дисертационен труд разглежда злободневна тема – каква е разследващата журналистика у нас, доколко я има, как работи, по какви теми и с какъв ефект. Друг значим и актуален момент виждам в амбицията да се изследва пътя на развитие на разследващата журналистика във време на преход, като заедно с това да бъде представена и по-пълна медийна, политическа и икономическа картина у нас след 1989 г. Този подход позволява да се направят изводи за факторите, които влияят върху цялостният облик на разследващата журналистика у нас.

Цел. Авторът е разделил целта на изследването на три важни компонента по отношение на теоретично обогатяване и изясняване, важноста на разследващата журналистика през последните 30 години у нас и степените ѝ на въздействие върху българското общество (с. 6). Те са дефинирани от автора по следния начин: (1) до каква степен социалните функции на журналистиката (според теорията на Роланд Буркарт) могат да се „транспонират“ в социални функции на разследващата журналистика; (2) какво е значението на журналистическото разследване в различните периоди на развитие на българските печатни издания след 1989 година; (3) до каква степен ефектът

от българската разследваща журналистика е да създаде в обществото емоционална нагласа и до каква – нагласа на нетърпимост, която предполага съответен обществен натиск върху политическото представителство с цел предприемане на конкретни действия, включително приемане на нови закони и промяна на стари.

Считам, че Теодора Георгиева се е справила блестящо с това научно предизвикателство и благодарение на прецизно дефинираните цели внася допълнителни знание и интерпретация в медийната наука.

Задачи. Изведени са пет изследователски задачи (с. 6): (1) систематизация на основните теоретични постановки по изследвания проблем с цел разкриване на специфики на социалните функции на разследващата журналистика; (2) формулиране на работна дефиниция за разследваща журналистика; (3) определяне на периоди на развитие на българските медии в зависимост от политическите и обществени трансформации и капиталите, с които се финансират, и същностните за тях журналистически разследвания; (4) определяне мястото на разследващата журналистика в редакционната политика на българските периодични издания; (5) определяне на специфични характеристики на разследващата журналистика, свързани със социалните ѝ функции, тематичната област, предмета на разследване на база емпирично проучване и проведени дълбочинни интервюта с журналисти.

Всички те са извършени успешно и водят до важни научни и практико-приложни резултати.

Обектът и предметът са формулирани коректно и детайлно.

Теза. Предвид големия обем емпиричен материал, който е изследван, съм съгласна с тезата, че „При хипотетично включване на повече издания и повече разследващи журналисти само обемът на изследваната извадка би бил по-голям, но няма да настъпи драстична разлика при формулираните изводи и откритите тенденции“ (с. 8). Въпреки, че не са включени повече издания в количествения анализ, те присъстват в текста като примери, което позволява да се даде по-широк поглед към изследваната тема.

Методологията включва дедуктивен, аналитичен и сравнителен подход, качествен метод – дълбочинни интервюта.

Първата теоретична глава представя интересна гледна точка към социалните функции на медиите. Тя се опира както на идеята на Буркарт относно социалните функции, така и на белоруския изследовател Манаев. Особено изследването на втория автор е интересно поради някои прилики с България по отношение на прехода към демокрация през 90-те години. Събрани са различни дефиниции, които са структурирани по различни критерии: предмет на разследване, източници и нормативна рамка, метод на работа, журналистически жанр.

Използван е оригинален подход на структуриране на теоретичната част. Представените **27 дефиниции** са критично осмислени и за всяка от тях авторът е успял да потвърди верността ѝ чрез примери от цял свят. Правен е плавен преход от дефиницията към анализа и образци от практиката. В тази глава са демонстрирани дълбоки познания по отношение на разработките за разследващата журналистика – теоретични, но и експертни.

Примерите помагат да се изведат общите черти на разследващата журналистика в различни държави. Те задължително са сравнявани и със сегашни практики и възможности, което е плюс по отношение проследяването на развитието на разследващата журналистика изобщо. Бележките под линия съдържат допълнителна важна информация за медийни, законодателни и нормативни практики (този подход всъщност е използван в целия текст).

Доколкото всички посочени дефиниции (27) имат своите доказателства в практиката и няма отхвърлени, авторът ги обобщава и предлага **собствена работна дефиниция**, както и **шест критерия за ефективно прилагане на метода разследване в журналистическата работа**, което е първият принос (с. 81). Принос е и предложеният работен изследователски модел за социалните функции на разследващата журналистика, представен в три таблици (с. 82-87).

Втора глава предлага периодизация на разследващата журналистика в България след 1989 г. Въпреки, че фокусът е върху периода на преход от една политическа и икономическа система към друга, са описани примери на разследваща журналистика у нас от 1986 г. – така наречените критични публикации, и на социалния ефект от тях.

Тук са представени резултатите от анализа на **дълбочинни интервюта с 15 журналисти**. Също е избран оригинален подход: описание на политико-икономическата ситуация за даден период и основните теми, по които са провеждани

разследвания. Реално са описани още създаването на нови печатни медии, промяната на медийния език и темите, които вълнуват общественото мнение. Направена е вярна констатация, че в новата икономическа среда вестниците се ориентират към бизнес политика, но не и към изграждане на обществено влияние и провеждане на политики в обществен интерес (с. 112) (виждаме как тази незаинтересованост към изпълнението на функциите на четвърта власт дава днес своите горчиви плодове). **Това е хронологичен разказ за пренареждането на пластове – медийни, политически, задкулисни, икономически, трите власти, бизнес моделите.**

Третата глава предлага резултатите от емпиричното изследване. Осъществена е сериозна архивна работа. Използвана е отлична аргументация на подбора на медиите. Плюс са графиките, благодарение на които се придобива още по-голяма яснота относно разследванията в изследвания период – **като жанр, източници, теми, подход** (тук бе интересно да се види, че същинските разследвания са много по-малко в сравнение с анализа), **предмет** и т.н. Написани са коментари и към цитираните разследвания, за да се покаже качеството на журналистическата работа.

Важен извод в работата е посочването на причините да не бъдат реализирани социалните функции на разследващата журналистика и съм напълно съгласна с това, че едната причина се корени в особеностите на обществото ни в преход, както и влиянието на дигитализацията за изместване на функциите на РЖ към гласност и емоционална реакция, а не към формиране на нагласи и нетърпимост към отрицателни явления. Ще посоча още един извод, който намирам за много верен, че гражданите имат етатистки настроения и съответните очаквания към държавата да носи отговорност и според цитирано изследване от 2013 г. се вижда, че това е устойчива тенденция до днес. Ще акцентирам и върху извода – „Българските медии, като цяло, и разследващата журналистика у нас, в частност, са длъжници на обществото“ (с. 340). Свидетели сме как медиите, които правят съдържание в обществен интерес, са самотни гласове на общия фон от нискокачествени медии и журналисти. Изведен е и проблем относно уменията (възможно и желанието, това е моя интерпретация) на журналистите да работят с големи обеми публични данни. Все пак, разследващата журналистика у нас има своите постижения, които не бива да бъдат омаловажавани, твърди авторът, и се радвам, че тази част от **историята на българската разследваща журналистика е надлежно регистрирана и анализирана.**

2. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Теодора Георгиева е получила реални важни резултати, които при други автори не виждаме в такава дълбочина поради по-различен изследователски фокус или липса на изследвания в точно това поле:

2.1. Авторът предлага много внимателен прочит на социалните функции на разследващата журналистика. Тя минава през голямо количество теоретични постановки, дефиниции, данни и примери от практиката. В резултат успява да изведе конкретните социални функции на разследващата журналистика и уверено да посочи дали се изпълняват и в каква степен и действително по отношение на тези функции за първи път в медийната наука се предлага такова изследване. Предложен е собствен работен изследователски модел за социалните функции на разследващата журналистика според предмет, подход и ефект. Ясно са откритите дефицитите на разследващата журналистика – по отношение на темите, които се разработват, начина, по който се показват проблемите, компетенциите на журналистите и крайния ефект. Това е изключително важна изследователска работа, от чиито изводи могат да се възползват медийни организации, журналисти, студенти и преподаватели, за да поправят пропуските на разследващата журналистика по отношение на нейните социални функции.

2.2. Предложена е периодизация на медийното развитие като се взимат предвид едновременно политически, обществени и финансови фактори. Това позволява да се посочи и развитието на разследващата журналистика. Чрез предложения анализ на ситуацията след 1989 г. и появата на нови медийни марки и играчи на пазара, се вижда и еволюцията на българските медии под влияние на трансформацията на модела на българското общество и навлизането на технологиите. Предложени са следните периоди и тяхното название отразява много точно наложените политически, финансови и медийни модели: (1) 1990-1996 – период на медийно „опиянение“, (2) 1997- 2001 – период на медийно „отрезвяване“, (3) 2002-2006 – период на очакване на членство в ЕС в условията на зависимости от легализирането на капитали и (4) 2007-2019 – период на медийно завладяване в условията на ЕС и „контролирано разпределяне“ („източване“) на еврофондове (с. 94).

2.3. Събрани и анализирани на едно място са разнообразни дефиниции за разследваща журналистика и посочена чрез примери верността на всяка от тях. Заедно с това е предложена авторова дефиниция, която отразява същността на разследващата журналистика като са взети предвид актуални аспекти на нейното развитие. В това

определение са вплетени шест критерия, които подпомагат успешното изпълнение на журналистическото разследване (1. обясняване значимостта на проблема; 2. излагане на стартовата хипотеза и последователно привеждане на аргументи или контрааргументи (извлечени от различните източници на информация), които да я защитят или оборят; 3. посочване на конкретния „виновник“ и в зависимост от казуса – причините и дефектите в системата, довели до неговото поведение; 4. предлагане на решение на проблема; 5. подаване на сигнал до компетентните органи, включително завеждане на дело при отказ по ЗДОИ; 6. информиране на читателите за развитието по случая) (с. 81).

2.4. Подбраните изследователски подходи са релевантни на целите на изследването. Всеки от тях позволява на автора да внесе своя принос в теоретизирането на журналистиката като цяло и на разследващата в частност, в периодизирането на медийните трансформации у нас, в определянето на социалните функции. Дълбочинните интервюта с 15 разследващи журналисти позволяват да се покаже нивото на този вид журналистика, дефицитите и позитивите, практики на разследване и отношения. Добро впечатление прави авторската позиция при анализа, която е изключително балансирана и лишена от излишна емоционалност и пристрастност.

2.5. Ограничението на изследваните медии е коректно поставено. Заедно с това авторът описва и много други медии и техни практики и по този начин очертава една по-голяма картина на медийната действителност и обществения живот у нас след 1989 г.

3. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Посочени са четири теоретични и четири научно-приложни приноси, които възприемам напълно.

4. Оценка на автореферата

Авторефератът отразява внимателно същността на дисертационния труд, както от гледна точка на съдържанието, така и по отношение на изведените приноси.

5. Критични бележки, препоръки и въпроси

На вътрешната защита бях отправила някои незначителни бележки, по-скоро от гледна точка на дизайна на труда, с които авторът се е съобразил.

Препоръката ми е след преработка да бъде издаден, защото ще намери своята аудитория сред студенти, преподаватели, изследователи, експерти, журналисти и просто изкушени от силата и значението на разследващата журналистика.

Моят въпрос е: защо качествените разследващи публикации днес не успяват да доведат до важни промени за обществото?

6. Заключение

Рецензираният труд запълва важно научно поле и чрез изследване на разследващата журналистика показва времевата линия на причинно-следствените връзки между обществения живот и медийните практики. Той е важен и от интерес за широка аудитория. По него е работено систематично, с внимание към различните аспекти, които да представят един по-пълнен образ на събития и журналистически разследвания. Проучването е проведено коректно. Изведени са социалните функции на разследващата журналистика в България и е направен анализ на тяхната приложимост. Предложените изводи могат да помогнат на заинтересованите страни да работят по-ефективно за качествена разследваща журналистика. Поради това ще гласувам положително за присъждането на образователната и научна степен доктор на Теодора Георгиева за труда ѝ „Социални функции на разследващата журналистика“.

30.08.2020

доц. д-р Стела Ангова